

موسیقی لرستان ...

نوشته و پژوهش از: حجت اله امانی (رشته نقاشی)

کوروش هخامنش: "بدانید که شهسواران و شهریاران میمیرند، اما شادمانی مردمان هرگز!"
سرزمین باستانی لرستان سرشار از آفرینشهای باشکوه و یکی از میراث های فرهنگی و طبیعی بشر است که در آن افسانه و تاریخ به هم آمیخته.

خلق تندیسهای مفرغی، درایت و عمق زیباشناسی خود را بر پیشانی هنر و تمدن ایران نقش زده است. در گوشه ای از این سرزمین، قلعه فلک الافلاک، معبد سرخ دم، ... در گوشه ای دیگر، غاردوشه، میرملاس، تخت منیژه، چاه بیژن، باغ افراسیاب، کوه برآفتاب، دره گاماسب و در منظری، تخته چراغ، گورماژین انوشروان، دخمه ارسلان، شهرک ساسانی هارداپانو و طبیعتی سرشار از زیبایی و اسطوره که حکیم فردوسی آن را ستوده، همه یادمانی است پر راز و رمز؛ و نیز یاد ساکنان کهن آن "کاسیان" (هزاره دوم ق.م) پر هنر و آریایی هایی سلحشور و جنگ آور که از دیر باز در جنوب غربی ایران، از ایلام تا شمال غربی می زیسته اند!

دستمایه های هنری عهد مفرغ و دورانهای بعد بهترین تجلی خود را در نقوش و شکل سنجاقهای تزیینی و پولک های نیایشی و ابزارهای جنگی و دیگر وسایل معیشتی می یابد که اندیشه ها و کنش های ایرانیان باستان بامضامین سحر انگیز و جادویی آیین مهری و طبیعت گرایی سرشار از تصویر جانوران، شکارچیان و نوازندگان و... را بیان می کند و تندیس گیلگمش راه را بر اسطوره می گشاید و نقوش گورها بزرگداشت مردگان و حسرت جاودانگی را نشان می دهد.

در نقوش بجامانده از سفالینه ها، نقش رقص، برجستگی خاصی دارد و اهمیت موسیقی و رقص در لرستان را نشان می دهد؛ گویی رقصندگان که دست در دست هم به نشان دوستی، بسوی آسمان و از زمانهای دور در حالی که شانه بر شانه هم نهاده اند و دل به دست راهبری (چوکی)^۱ سپرده اند تا آنان را از جهان تاریکی و اهریمنی بسوی نور و شادی و امید و سرور هدایت کند، به روزگار ما قدم میگذارند؛ آنان بر همه نیروهای اهریمنی که در قعر زمین، صفرکشان می گذرند، با استواری پا می کوبند.

موسیقی لرستان از دیر باز تا کنون، تاریخی کهن را پشت سر نهاده است. همراه با تحولات زمان خویش که همدم سور و سوگ این مردمان بوده و پژواک این نغمه ها را می توان در اشعار هجایی یافت که شاید بازمانده سنت اهورا خوانی یا اهوره خوانی پیش از اسلام باشد و از نظر صوت شناسی جلوه ای از عناصر طبیعت و تقلید صدای کبک است.

۱- سر چوکی (چوپی): نماد پیشوا، کسی که با دستمال رنگین خویش (کنایه از گوشه ای از طبیعت) دسته رقص را هدایت می کند.

استمرار آن را که با دلی پرحسرت و دستی خالی سروده اند و نیایش کرده اند و سینه به سینه بدست ما رسانده اند در لرستان، "سازنه" Sazena گویند؛ به همراه آن، عده ای رقصنده چابک حلقه زده اند که "بازنه" Bazena گویند؛ این دو همانند آواز و جواب آواز، در موسیقی سنتی ایرانی عمل می کنند. بازنه دل خود را به سازنه می بازد و نیروی جادویی زمین را تسخیر شادی خویش می کند.

از رقص های مهم لرستان می توان رقص های "سه پا"، "دوپا"، "سنگین سماع"، "اوشاری"، "شانه شکی"، "چی"، "دودستماله" و ... را نام برد که موسیقی خاص خود را داراست و در برخی از آنان باموسیقی ایلات عشایر لرستان و بختیاری ها ترکیب شده اند.

ترانه های لری شامل ترانه های بسیار قدیمی است که دست پرورده ذهن خلاق و تفکر سالم صحرا نشینان بی نام و نشانی است که دل به دل به یادگار مانده. مردمان دیار لرستان، احساسات خود را بی تکلف و باتشبیها ساده به شکل آهنگ و ترانه که معرف تمدن، فرهنگ و خلق و خوی و روحیه این قوم است جاوید می کنند و هر جا که نمی توانسته اند با زبان خود این احساسات را بیان کنند، به ساده ترین دست ساخته های موسیقی پناه می بردند و صوت دل خویش را از مجرای آن به گوش انسانیت می رساندند.

موسیقی محلی لری یکی از بکرترین موسیقی های محلی و مقامی ایران است. طبیعت خاص این منطقه و محصور بودن آن بوسیله کوههای سر در اوج زاگرس، موجب شده عناصر موسیقی سایر نقاط کشور یا ملل همسایه در آن کمترین تاثیر را داشته باشد، به همین دلیل جنبه های قومی و مقامی موسیقی لری بیشتر است و این موجب غنای هرچه افزونتر این موسیقی گردیده است. همچنین ارتباط کامل بین شعر، ریتم و ملودی در آثار لری به وجهی است که از بطن طبیعت خاص و زندگی متفاوت مردمان لرستان سرچشمه گرفته، ناب بوده و هماهنگی کاملی بین زندگی و طبیعت و موسیقی و خوی این مردم دارد؛ بطور مثال می توان از دست بافته های آنان نام برد.

موسیقی لری به خاطر تنوع ملودیکی، امکان ارکسترال کردن را داراست و آثار قدیمی و زیبای این قوم هرگاه ارکستریزه می شوند از غنای بیشتری برخوردار می گردد.

موسیقی لری را به اشتباه، فقط در قالب دستگاه ماهور و در برخی موارد شبیه گام ماژور اروپایی دانسته اند، اگرچه با دستگاه ماهور هم کوک است ولی ساختار خاص خود را داراست که صرفاً نه در قالب دستگاههای سنتی ایرانی است و نه اروپایی. ترانه های لری و لکی: "ساری خوانی"، "شاهنامه خوانی" (شهنومه خونی) و ... گواه این ادعاست.

در کل، موسیقی لرستان را می توان به سه دوره متمایز از یکدیگر تقسیم کرد: دوره های قدیم، میانه و جدید. دوره قدیم به دوره ای اطلاق می شود که مقامات آن در گذر طولانی مدت تاریخی بدون تغییر عمده باقی مانده اند: "هوره"، "مور" و "موره" و مقام های سرنا به این دوره تعلق دارند و از قدمتی بیش از هزار سال برخوردارند. موسیقی دوره میانه با ظهور کمانچه آغاز می شود و به دوره ما می رسد تا آنجا که لرستان را بانام کمانچه می شناسند.

از جمله بخشهای موسیقی لرستان، موسیقی "سور و سوگ" است. موسیقی "سور" در عروسی ها، جشن ها، پایکوبی ها، ناف بری^۲، مراسم مذهبی، دوشیدن گوسفندان، بافتن بافته ها و ... نواخته می شوند. "سوگ موسیقیایی": برای یک ایلیاتی، مرگ سرداران و بزرگان و جنگاوران ایل و تبار از اهمیتی خاص برخوردار است. از دیرباز که عشایر لرستان به هنگام وداع با یاران در میان هلهله و کل زدن های زنانه به جنگ روانه می شدند و آنگاهی که اسب ها بی سوار برمی گشتند نیز زنان با سرنا و دهل و کل های عروسی و حرکات خاص دست هایشان، به استقبال کشته خویش می شتافتند. امروزه نیز باشرکت در دسته هایی از طوایف لر و ایلات دور و نزدیک در مراسم سوگواری "پرسه و چمر" مبین همبستگی و هواداری لرها بوده است. بردن "پرسانه"^۳ برای صاحب عزا بمنزله همدردی و کمک به اوست در مراسم سوگواری سرنا و دهل معمول است و در طول مراسم نواخته می شود. این مراسم را "چمریونه" گویند.

در مقام موسیقی لرستان ناگفته ها و نانوشته ها بسیار است که در هر باب از آن مقاله ها و کتابها میتوان نوشت. نگارنده، امید آن داشته است تا در یک معرفی کوتاه، دوستداران تمدن و آیین لرستان باستان و صاحب نظران را به توجه و تحقیق بیشتر به شعر و موسیقی لرستان ترغیب نموده و به هم نسلان جوان خود نیز، این یاد خوش فرهنگ غنی لرستان را گوشزد نماید و نایرانیانی را که بجای ارج نهادن به ارزشهای فرهنگی قوم های مختلف ایران زمین، بساط تمسخر قومیتها را در پیش گرفته اند، آگاه سازد.

Converted to PDF by: Yaghesh

<http://pardis.150m.com>

YAGHESH
A PERSONAL SITE

۲- ناف بری: مراسمی است که در آن دختری را از بدو تولد برای پسری خواستگاری می کنند.

۳- پرسانه: پیشکش و هدایایی که به صاحب عزا کمک می شود. از قبیل گوسفند و غلات و